

HEADLINES
RADIO SHOW
 TACKLING FASCINATING MODERN
 CONTROVERSIES FROM
 A HALACHIC PERSPECTIVE
 with
DOVID LICHTENSTEIN

Should we bring up Reb Nachman to Eretz Yisroel

Shiur # 386 | Sep 3rd 2022

סדר שפתי בהן יורה דעה שםג אביילות מורי זהב

באר הגולה

עם ציינים מהשי"ך
 1. סנהדרין משנה (נח) [6]
 ונמלה דף מ"ז ע"א:
 2. טור (עמוד רמב) מדברי
 הקמח"ן בספר תורת
 האדם [שם פטור קי"ח]
 מטעלה כי נח נפשיה
 לדיכ הוה ואסקוה לארץ
 ירחל וכו' [במעמד קטן
 כ"ח ע"א ומועבדה
 דההוא אורכא מנגנן שם
 ת, פל"ו]:
 3. רבינו יוחנן נתיב כ"ח
 [מ"ח ר"ה, דן בשם ספר
 חסדיו (מאה אה"ת) ע"ח]
 במוסר אין לנס מוניה
 יתה, ועד כתב ידביט
 ירוחם] שם [בגם שם
 פתחים] קלם אהרוב
 כענין קבורה מת, וע"ש:
 שם 8. ירושלמי סוף
 פקד (2) [3]
 דמועד קטן [הכנה ד,]
 וכתב הל"ב ד' [במין קיד
 פ, בן העטם מפני שהוא
 קשה למתים וכו', ע"ש:
 (4) פירוש למקום שהוא
 של, שזוכנין שם בני
 משפחה:
 5. רבינו ירוחם נתיב כ"ח
 ח"א רמב"ן, בן טו"ן]
 6. הגהות אשכנזי כ"ח
 וז"ל [הפלה אה"ת מ"ן
 דף ע"ב א' פ"ה ע"א]

ה וכן אין קוברין צדיק וכו' שכן בינוני כו', לכל':
 ו אב"ל קוברים בע"ל תשובה כו', וכתב ה"ח [עמוד רמב ד"ה
 תמן אלל אין קוברין בע"ל תשובה אלל חסדי:
 שםג א אין מפנין כו', העטס, שהנלוול קשה למתים, מפני
 שמתיראלין מיום הדין,
 וזכר לדבר [א"ו ג, י"ב] ישמנו או ינוח
 לו, ובשמואל (ד"ה ס"ו) הוא לומר
 למה הרגומתי להעלות וכו', [כל ז'
 סימן קיד פ"ה, ג]: ב ובתוך שי"ך
 כו', כלומר לפנותו לקברו אלל
 אבותיו, מפני שזהו כבודו, וכתב
 ה"ח [ד"ה ו"ש לנפתיס] ודרכי משה
 [אות ב] משום האו כבוד מפנין, ולל
 משום כבוד אחר: ג בארין
 ישראל מותר, משום שהוא
 כפרתו, שערך ארץ ישראל מכפרת,
 לכתיב [דברים לג, מ] וזכר אלמנו
 עמו: ד אין מו"י יבין כו', מ"ש
 כבוד המתים הקבורים באומה
 העיר, שמנוה אותם עלל לנות אללם
 את זה: ה ארון שפינוהו אבור
 בהגאדה, שלל מה שנקשר עם המת
 אסור הנהלה כדלעיל ריש סימן
 שמי"ט: ו א יו"ם ממקומם.
 דמישינין מתא מלרין שפינוהו הס:

א (א) אין קוברין רשע (א) אצל צדיק אפילו רשע
 חמור אצל רשע קל (א) וכן (א) אין קוברין
 צדיק (א) ובשר בינוני אצל חסיד מופלג: [הגה]
 [ט"ו י' א] אלל קוברים בע"ל תשובה אלל לדיק גמור:
 ו שנים שתינו שונאים זה לזה אין לקברם יחד:
 סימן שםג
 (א) איסור פנוי המת והעצמות ממקומן, וכו' סעיפים:
 א (א) * (א) * (א) אין (א) מפנין המת והעצמות
 לא מקבר מכובד לקבר מכובד ולא מקבר
 בזוי לקבר בזוי ולא מבזוי למכובד ואין צריך לומר
 ממכובד לבזוי (ב) ובתוך (א) שלו (א) אפילו
 ממכובד לבזוי מותר שערב לאדם שיהא נח אצל
 אבותיו (ב) וכן (ב) כדי לקוברו (ג) בארין ישראל
 מותר (ד) ואם נתנוהו שם על מנת לפנותו מותר בכל ענין (א) ואם אינו משתמר בזה
 הקבר שיש לחוש ששם יוציאוהו גוים או שיכנסו בו מים (א) או שהוא קבר הנמצא
 מצוה לפנותו: [הגה] (א) יש נהגין לתת מעפר ארץ ישראל בקבר ויש לנמנה זה על מה
 שסימן (א):

פתחי תשובה שם

בד"ה המלקט ס"ק א]: (ב) כדי לקוברו בארץ ישראל. עיין בתשובת ר"ל בן חביב סימן ס"ג שכתב דאף אם גילה דעתו בחייו בפירוש דלאו שפיר למיסק מיתנא לארעא דישראל (וכדעת רבי בר קיריא בירושלמי סוף כלאים פ"ט סוף הלכה ג) אפילו הכי שרי לבנוהי למיסקיה ומצוה קא עבדי. מיהו היכא דפקיד לבניו בפירוש דלא לסקוהו, אינו רוצה להפריז על המדה ולהורות לבניו שיעברו על דבריו, ע"ש: (ג) או שהוא קבר הנמצא. כתב ברכי יוסף [אות ב] מעשה שמכרו

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קס

הנני בזה לבאר מה שהוריתי שאסור לפנות אשתו של מר חנוך קאדיטשעק ע"ה מקברה שבעלה כשהיה בחיים רצה לפנותה בטענה שהוא מקום בזוי ואנשי הח"ק דקהלת מוריה אמרו שהוא מקום מכובד ורק איזה טעות הי' מה שנדמה לבעלה שהוא קבר בזוי וגם קברו אצלה אשה חשובה, שהוא משום דלא מה שאחד חושב שהקבר אינו מכובד נחשב קבר בזוי אלא מה שהוא נחשב בזוי לרוב בני"א. דהא איסור פינוי המת הוא איסור בעצם אף באופן דליכא ניוול ולא חדרת הדין ולא שום טעם דהרי מפורש בסנהדרין דף מ"ז קבר הידוע אסור לפנותו, והוא אף לאחר מאות בשנים דהא איתא בתוס' ב"ב דף ק"ב על המוצא פרט למצוי דהוא לידוע שלשם קבורה נקבר לשם שאסור לפנותו אפילו הוא קבר יחידי, וכן הוא בתוס' נזיר דף ס"ה וכן הוא בר"ש וברא"ש פט"ז מאהלות

מ"ג, והא מתני' איירי במצא אף לאחר כמה שנים ועל זה אמר פרט למצוי, וזהו הדין שאיפסק בש"ע ביו"ד סימן שס"ד סעיף ב'. ואף שנזכר באחרונים דהוא רק איסור מדרבנן לא מסתבר לענ"ד כלל, דהא פרש"י על פינהו מקומו טמא שם בסנהדרין שהוא גזירה מדרבנן שגזרו טומאה עולמית על הקבר כדי שלא יפנהו וכן הוא בש"ך שם סק"ז ואם היה האיסור רק מדרבנן לא מסתבר שיגזרו טומאה בשביל זה, ורק להרמב"ם פ"ח מטו"מ ה"ה שגורס בקבר ידוע אסור לפנותו ואם פינהו מקומו טהור וכן הוא גירסת הכ"מ והש"ע ברמב"ם, יש מקום לומר שהאיסור פיניו הוא רק מדרבנן כיון שלא גזרו כלום לדידיה, ואף הגירסא ברמב"ם שבב"י שהביא הש"ך סק"ט שקבר הידוע מותר לפנותו ומקומו טהור נמי אינו סותר הדין לגירסת הכ"מ והש"ע, דהכ"מ שגורס אסור לפנותו מפרש שהוא בסתמא שאמרינן שנקבר שם מדעת בעל השדה, והב"י לגירסתו פי' שהוא בידוע שנקבר שלא מדעת בעל השדה. ולכן מש"כ הב"י שפיניו הוא רק איסור מדרבנן, הוא רק לגירסת הרמב"ם שפסק בקבר הנמצא מותר לפנותו ואם פינהו מקומו טמא שהוא כסתירה דלענין טומאת השדה שסביבותיו לפירושו חיישינן דהוא ביה"ק עד שיבדק ולענין פיניו מותר לכן הוצרך לומר שפיניו שאני שהוא רק מדרבנן, אבל לרש"י וכל הפוסקים שגרסי בקבר הידוע אסור לפנותו ומקומו טמא שהוא מצד גזירה לא כתב הב"י שהוא מדרבנן, משום דלדידהו שגזרו טומאה כדי שלא יפנהו מוכרחין לומר שהוא איסור מדאורייתא, וא"כ יותר ראוי לומר שגם הרמב"ם לגירסת הכ"מ והש"ע סובר נמי שהוא איסור מדאורייתא אך שלא גזרו טומאה אף שהוא איסור דאורייתא משום דאפוש"י טומאה לא מפשינן כדאיתא בביצה דף ז' וכן איתא בתוס' מנחות דף ס"ט בשם רב האי גאון דאף בדבר שמצינו שגזרו לאכילה לא גזרו כה"ג בטומאה משום דאפוש"י טומאה לא מפשינן וזהו הטעם שלא גזרו טומאה לגירסת הרמב"ם, ואף בלא זה אולי לא חששו לגזור בשביל זה אף שגם לדידיה הוי איסור הפיניו מדאורייתא.

וטעם האיסור הוא כדבארתי בספרי אגרות משה על יו"ד סימן רמ"ב ד"ה ועוד יש לדון דהוא משום מצות הקבורה שהוא מדאורייתא, וחייב הקבורה הוא שיהיה קבור כל הימים עד שיחיו המתים ונמצא כשפותח הקבר אף שלא לפנותו וכ"ש כשפינהו שהוא עובר בידים על עשה דקבורה וחמיר עוד מלא קברוהו שעברו בלא מעשה. ועיין בשבת דף קנ"ב בהנהו קפולאי שחפרו בלא ידיעה בקברו של רב אחא בר יאשיה ונחר בהו ואתא ר' נחמן ואמר לו ליקום מר לגווייה דביתא והשיב לו הא כתיב אני ה' בפתחי את קברותיכם ופרש"י שלכן אין לנו רשות לעלות אף שהיה יכול לעלות מצד מציאות היכולת שלו ומשמע קצת דהוא משום דכיון דהוא מת עכ"פ נגזר עליו שצריך להיות בקבר עד תחיית המתים שהשי"ת יפתח בעצמו הקברים ויחיה אותם אף שהוא מת כזה שיש בו כח כחי לילך משם ולכן כ"ש שבסתם מתים אסור לשום אדם לפתוח קברם ולהוציאם משם. אך אולי הכוונה לא על הפתיחה אלא על ההעלאה לילך לבית כחי וקאי על סוף הפסוק. והטעמים דחרדת הדין וניוול, וכן הא דבסוגיא דב"ב דף קנ"ה שהוצרך לזה שהוא ניוול, הא לאסור אף שהוא לצורך כבודו דהמת ולהפסד ממון אחרים שנגרם על ידו שבכה"ג היה מותר להשהות הקבורה מתחלה כדתנן בסנהדרין דף מ"ו הלינהו לכבודו אינו עובר שלכן היה לן להתיר אף לפתוח הקבר ולפנותו, שמ"מ בשביל הטעמים דחרדת הדין וניוול אסור גם לצורך, אם לא להפרטים שנאמרו /ביו"ד/ בסימן שס"ג ומקבר בזוי למכובד וכה"ג לא התירו, ועיי"ש שהארכת

בזה. וכיון שנתבאר שעצם הפינוי הוא דבר איסור ורק שצריכים להתירו משום כבודו, ודאי דצריך שיהיה הכבוד דבר הברור לכל שהוא מקום בזוי, ולא מה שמעטים חושבים שהוא קבר בזוי ואין להתיר הפינוי עי"ז אף שכבר עברו יב"ח ויותר.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף עג עמוד ב

ואמר רבה בר בר חנה: זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא כוורא דיתבא ליה חלתא אגביה וקדח אגמא עילויה, סברינן יבשתא היא, וסלקינן ואפינן ובשלינן אגביה, וכד חם גביה אתהפוך, ואי לאו דהוה מקרבא ספינתא הוה טבעינן.

תלמוד בבלי מסכת שבועות דף ל עמוד א

דת"ר: ועמדו שני האנשים - בעדים הכתוב מדבר.

תלמוד בבלי מסכת שבועות דף ל עמוד ב

רב יימר הוה ידע ליה סהדותא למר זוטרא, אתא לקמיה דאמימר, אותבינהו לכולהו. אמר ליה רב אשי לאמימר, והאמר עולא: מחלוקת - בבעלי דינין, אבל בעדים - דברי הכל בעמידה! א"ל: האי עשה והאי עשה, עשה דכבוד תורה עדיף.

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף מ עמוד א

כיצד שותה בעציצו כו'. אמר רב כהנא, אמריתא לשמעתיא קמיה דרב זביד מנהרדעא: נייתי עשה ונדחה ל"ת! אמר לי: היכא אמרינן נייתי עשה ונידחי ל"ת - כגון מילה בצרעת, דלא אפשר לקיומיה לעשה, אבל הכא אי אמרה דלא בעינא, מי איתיה לעשה כלל?

על קושיא ראשונה, אמאי בתולות אינן מחוייבים לכסות ראשיהם כמו אנשים משום יראת שמים כדאיתא בשבת קנ"ו ע"ב ובשו"ע או"ח ס"ב ס"ו, הנה לראשונה יש שיטות בפוסקים שגם בתולות מחוייבים לכסות ראשן, ואקדים בלשון המחבר באהע"ז סימן כ"א ס"ב "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש", וע"ש שם בב"ח שהאר"ך שם דלכאורה משמע דגם בתולה קאמר מדאיתמר בכתובות ע"ב ע"ב ופרע את ראש האשה ותני דבי רבי ישמעאל אזהרה "לבנות" ישראל שלא יצאו בפרוע ראש, וסתמא קאמר דמשמע דאין חילוק בין נשואה לפנויה, אבל מסיק שם משום המרדכי דאין בתולה איסור גילוי ראש (והוא מיירי שם לגבי איסור ערוה לגבי תפלה), והא דכתב בטור ומחבר פנויה היינו בעולה גרושה ואלמנה, וכ"כ שם הנו"כ בשו"ע ע"ש

ועיין באו"ח סימן ע"ה ס"ב כתב המחבר לענין קר"ש נגד ערוה דנגד בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר לקרות כנגדן, וע"ש במג"א סק"ג שמקשה מאהע"ז הנ"ל שמשמע דגם בתולות אסור לילך מגולות, וכתב דדוחק לומר שפירשו אלמנה, וכתב שצריך לחלק בין סתירת שער שזה אסור אפילו בתולות (וגם זה אינו אסור אלא מדרבנן אבל לא מדאורייתא וע"ש ביד אפרים) ובמור וקציעה שם מחמר עוד יותר שגם בתולה צריך עכ"פ קלתה אבל בלי שום כיוסו אסור ע"ש, ועיין גם בשו"ת שבות יעקב ח"א סימן קי"ג ובמגן גיבורים (להגאונים השואל ומשיב וגיוסו הגאון רבי מרדכי זאב איטינגא זצ"ל)

ועיין בספר אום אני חומה (להגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א, והוא ספר גדול על אבהע"ז סימן כ"א) שם בברה כחמה אות א שמביא כמה שיטות ומציין שם לתשובות משאת משה (לקדמון ספרדי) שבמקומו נהגו גם הבתולות לכסות ראשן וכן מביא שם מהספר אבן ספיר דכן נהגו ג"כ בת"מן, ועיין בספר בגדי שש (שמאמה מחכמי תוניס, נדפס באיטליה תרכ"ו ע"י בדפוס הפילוסוף הנועד רבי אליהו בן אמוזג זצ"ל הדרשן בליוורנו) שם באבהע"ז שכתב דאפילו בתולות צריך לכסות ראשן ע"ש מש"כ, (ובביאור הגר"א שם נראה ג"כ דצריך ע"ש ויל"ע, וע"ש עוד בהגהת אמרי ברוך להברוך טעם שם)

אבל במקומותינו לא נהגו כן, ויל"ע אמאי לא,

הנה בחידושי חת"ס בנדרים דף ל הקשה כן ואעתיקים עם הערת הגאון הצדיק רבי אליהו פאלק זצ"ל בעל מחזה אליהו בספרו החשוב לבושה של תורה (עניני צניעות לנשים ע"פ הלכה) סימן כ"ח אות י ומש"כ הוא מדנפשיה לתרץ והוא חידוש גדול, וז"ל וע"פ כללא הנ"ל שיש להבדיל הבדלה הניכרת בין נשואה לבתולה, יתישב עוד מילתא דתמיה דהנה אנשים מכסים ראשיהם בכדי שיהא אימתא דשמיא עליהם, ע' או"ח ס"ב ס"ו ע"ב ו' ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש" והוסיף שם בהגהה הטעם מפני כבוד השכינה", וע"ש במ"א הובא במ"ב ס"ק י"א דאפילו הקטנים נכון להרגילם בכיוסו הראש כי היכי דלהוי אימתא דשמיא עליהם כדאיתא שבת קנ"ו "כסי ראשך כי היכי דליהוי עלך אימתא דשמיא", ולכאורה תמוה לפ"ז למה הבתולות אינן עושות כן גם הן וכי בטוחות הן ביראת שמים יותר מאנשים ולומר דריבוי השערות שעל ראשן הוא עצמו ככיוסו הראש לא מסתבר כלל. ומצאתי שעמד בזה התתם סופר בנדרים ל ז"ל "נראה לי הא דבזמננו מקפידים אנשים מאוד מאד מבלי לגלות ראש ומחשיבים את המגלה לפושע, לא נהגו אבותינו כן מטעם פרישות ויראת שמים, דא"כ נשים פנויות נמי דלענין זה אין לחלק, אדרבה בנשים הוה פריצות טפי שהרי נשואות הוה עוברת על דת אם יוצאה וראשה פרוע, אע"כ לא מטעם חסידות הנהיגו כן אלא מעיקר הדין כמ"ש הט"ז או"ח ס"ח מאחר שעשוהו עובדי ע"ז חק לע"ז לילך דוקא בגילוי ראש ולכבד הע"ז בזה, א"כ נאסר לנו מן הדין ולא עדיף ממצבה שהיתה אהובה בימי האבות ומשעשום אמוריים חק לע"ז שנאה הקב"ה, וכ"כ הך, ומנהג זה של הנכרים נהגו הזכרים ולא הנקבות שלהם אדרבה אית בהו קפידה ביניהם שלא תלכנה בגילוי ראש לבית ע"ז ע"כ לא החמירו אבותינו בגילוי ראש דנקבות פנויות" עכ"ל הח"ס, הגם דדברי טעם הם מ"מ באמת לא משמע דזהו טעמא דגברים מכסים ראשם, ע' במ"א ס"ב ב' ובט"ז ס"ח ו' ובמ"ב ס"ב ב' ובכל הפוסקים אלא דנתקבל החומרא לכתחילה מטעם יראת שמים, ע' בדבריהם שכן מבואר בהם בהדיא, ורק אח"כ ברבות הימים נתוסף טעם דעכשיו תיביים לכסות גם מדינא מטעם ובתוקותיהם לא תלכו, ולפ"ז הקושיא במקומה עומדת למה לא החמירו בתולות בלתי נשואות בזה שהוא דבר שכל האנשים מזהרים בו, ולענ"ד הטעם הוא כהנ"ל דאינו מדרך דת יהודית שיהא מראה הבתולות ונשואות שוה בשוה, ולכן כדאי הדבר דבתולות לא יכסו שערות ראשן, הגם שאילו כיסו ראשן הכיוסו היה מעורר אותן ומסייע ליראת שמים. מ"מ אינן עושות כן כדי שיהא ניכר בעם ישראל בהדיא ומיד מי היא נשואה ומי אינה נשואה, ושוב העירו אותי שבספר מור וקציעה להיעב"ץ סי' ע"ה כתוב להדיא כמ"ש כן דאינו ראוי שהבתולות יכסו ראשן כדי שיהא ניכר מי היא נשואה ומי עדיין בתולה ועי' לעיל סי' כ"א אות א' שהעתקנו לשון המור וקציעה. עכ"ל של הרב פאלק זצ"ל

על קושיא שניה, אמאי כשיש כמה כלים לטבול מברכים על טבילת כלים (יו"ד סימן ק"כ ס"ג), ולא כלי, ובמזוזה ליכא חילוק בין אחד לכמה (יו"ד סימן רפ"ט ס"א).

בשו"ת מהרש"ג ח"א יו"ד סימן מ"ט ז"ל בדבר אשר שאל חו"ד

במי שרוצה לקבוע מזוזה באיזה חדרים אם יברך לקבוע מזוזה או מזוזות יען כי בטבילת כלים הנקנים מן העכו"ם מבואר בטוש"ע סימן ק"כ דבטובל רק כלי אחת מברך על טבילת כלי אבל בטובל יותר מברך על טבילת כלים, א"כ ה"נ גבי מזוזה אפשר דיש חילוק זה דבקבוע ב מזוזות או יותר יש לו לברך לקבוע מזוזות עכ"ד, שאלתו ויפה שאל דלכאורה אין שום סברא לחלק בין טבילת כלים לבין קביעת מזוזות, ועכ"ז משמע לכאן מסתימת הש"ע בסי' רפ"ט דאין חילוק ולעולם מברכין רק לקבוע מזוזה ובפרט מדברי הרמ"א בסי' רפ"ט סעי' א בשם תשובת הרשב"א דמיירי להדיא בקבוע ב או ג מזוזות דכתב דמברך ברכה אחת לכולן, ומדלא חלוק לומר דמברך בשנוי לקבוע מזוזות משמע דבכל ענין איני מברך רק לקבוע מזוזה, ובאמת לא ידעתי טעם לחלק אם לא שנאמר שלא לשתמע שהמצוה לקבוע ב מזוזות בכל פתח או בב הצדדים מימין ובשמאל או בצד אחד ב מזוזות ובאמת בכה"ג איכא איסור משים בל תוסיף כדמוכח בש"ס עירובין גבי ב זוגות תפילין ובש"ע או"ח סי' ל"ד לכן מברכין לעולם רק לקבוע מזוזה חדא משמע משא"כ גבי כלים לא שייך זה עכ"ד, (וכ"כ לתרץ בתירץ השניה הלבושי מרדכי שאביא בסמוך)

ובתשובות לבושי מרדכי מהדורה להגאון ממאד זצ"ל רביעה סימן רנ"ד אות א מצאתי תירץ רעיון נפלא ע"פ כללי הדקדוק דכל

היכא דהשם אינו שם עצמי אלא שם מושאל אינו בלשון רבים וז"ל בא"ד "ולא מצינו בלשון רבים רק בשם הכלל כלומר להחפץ שהוא בתואר זה נקרא כך כגון תיבה ומגלל וכיו"ב, ושם הקבוץ כמו יער הוא לשון יחיד גם בריבוי, וכן שם הגשם כמו דבש וחלב, וא"כ החילוק מבואר דכלים הם משמות הכללי ובעצמיית שמות ולא במושאל, אבל מזוזה שנקרא ומושאל ממוזות הפתח הם כראובן וכשמעון שאין בו שייכות לשון רבים, ונ"ל דמהאי טעמא תיבת אדם אין בו לשון רבים דמושאל ממלת אדמה שנברא ונוצר ממנה" עכ"ד שם (וכיון לתירץ זו השבט הלוי ח"ו סק"ס ע"ש)

והגאון רבי חיים פנחס שינברג צ"ל במשמרת חיים עניני מזוזה ח"א אות ד ראיתי תירץ נאה ז"ל פסק המחבר בהל' טבילת כלים סי' ק"כ סעיף ג' דאם טובל הרבה כלים מברך על טבילת כלים, ואם טובל רק כלי אחד מברך על טבילת כלי, דשיטת הב"י דיש חילוק בין כלי אחד להרבה כלים לענין אם הברכה בלשון יחיד או בלשון רבים, והנה לגבי מזוזה דמברכים לקבוע מזוזה לא מזכר בפוסקים שיהא חילוק בין מזוזה אחד להרבה מזוזות, דכלל אופן מברכים לקבוע מזוזה, וצ"ע מאי שנא גבי טבילת כלים דלשיטת המחבר מחלקין בין אחד לשנים ובמזוזה לא שנא. ונראה דיש לחלק דגבי מזוזה כל מזוזה הוא מצוה בפנ"ע דכלל פתח מחייב מזוזה אחרית, וא"כ כשהוא קובע הרבה מזוזות הוא עושה הרבה מצוות של מזוזה אחת, ולכן מברכים לקבוע מזוזה בין אם קובע אחד או שנים, משא"כ גבי טבילת כלים דהמצוה באה מחמת האיסור על הגברא להשתמש בכלים הללו, ויש עליו מצוה לטבול כליו הנלקחים מעכ"ם קודם שישתמש מהם, וכשהוא טובל הרבה כלים הוא מקיים מצוה אחת של טבילת הרבה כלים, ולכן מברך על טבילת כלים כיון דהמצוה על כלים הרבה, וכשהוא טובל רק כלי אחד הוא מברך על טבילת כלי כיון דהמצוה רק על כלי אחד. עכ"ד הנפלאים. ובאמת יל"ע לפי החקירה של הגאון רבי אריה ליב מאלין צ"ל בספרו ח"א סימן י"ז ע"ש ודו"ק ועיין במלאכת שמואל (להרב שמואל דרז"י בן השבות יצחק שליט"א) עמוד ש"מ, (וכעין זה מתרץ השבט הלוי בתיצו השניה שם, וכן הגאון רבי מיכאל פארשלגר צ"ל בהסכמת על ספר יסודי ישרון ח"ד ונדפס בספר מיכאל באחת עמוד שצ"ח ע"ש במתק לשונו, ואביא לשונו שם "והנה אתמול בשבת קודש עיינתי בספרו הנעים מה שמביא קושיה (יסודי ישרון ח"א עמ' יז) במה נשתנה ברכת לקבוע מזוזה שמברכין לקבוע מזוזה בין כשקובע מזוזה אחת בין כשקובע הרבה לברכת טבילת כלים כשטובל כלי אחד מברך על טבילת כלי וכשטובל יותר מברך על טבילת כלים כו", ולא קשה מידי דהרי בכלים כשטובל כלים הרבה כל הכלים לפניו, וגם אפשר למיטבל כל הכלים ביחד, לכך יש לברך על טבילת כלים וכשיברך על טבילת כלי אם הכל לפניו נראה שלא מברך רק על כלי אחד, מה שאין כן בקביעת מזוזה דכל מזוזה ומזוזה קובע לעצמו, ואחר כך הולך מחדר לחדר וקובע בכל חדר לעצמו, וגם אם יברך לקבוע מזוזות נראה שיש לו לקבוע שתי מזוזות בחדר הזה כשעומד לקבוע מזוזה בפתח זה שקובע עכשיו, ולכך יש לו לברך לקבוע מזוזה, וכונתו על המזוזה שקובע בכל חדר וחדר, גם יש לומר דענין טבילת כלים נראה לומד בירושלמי סוף עבודה זרה פ"ה הט"ו דהוא משום דיוצא מטומאה נכרית לקדושת ישראל, ונראה לומר דענין קנינים של האדם הם כמו חלק מהאדם, ולכך כשהוא בקנין נכרי הוא חלק מהנכרי והוא מטומאת הנכרי, וכשנכנס בקנין ישראל הוא נעשה חלק מישראל ולכן בכלי סעודה שישראל משתמש בהם למאכל ומשקה דרשות הנקרא בשם שולחן אעזר לפני ה' [אבות פ"ג משנה ג'] מצריך טבילה והוא כמו טבילת גרים דהוא יוצא מטומאת נכרי לקדושת ישראל, ויש להביא כמה מקומות דמוכח דהקנינים של האדם הם חלק מן האדם עצמו, ואביא רק מקום אחד משער המצוות להאר"י ז"ל פרשת משפטים ד"ה גם נבאר [ויש לעיין נמי בפנים יפות פרשת לך בראשית יד כב] אם כן ענין הטבילה היא מצד הכלי עצמו שיכנס בקדושה, ועל ידי הברכה נוסף בו חלות קדושה, ולהכי יש לברך על כל כלי וכלי בייחוד, ולהכי מברך על טבילת כלים להזכיר כל הכלים דלחול עליהם הברכה, אבל מזוזה היא חובת הדר ולהכי סגי במה שמברך לקבוע מזוזה ובכונתו לפטור כל החדרים שדר בהם. עכ"ד)

ובשם השה"ת הגרח"ק צ"ל מביאים לתרץ דכלים יכולים לטבול בבת אחת משום הכי מברכים בלשון רבים, משא"כ בלקבוע מזוזה שאין יכול לקבוע בבת אחת כמה מזוזות, עיין בספר מלאכת שמואל (דרז"י) יו"ד ועוד, (וכ"כ לתרץ בספר במזוזות מלכים (להגאון הבקי רבי משה צבי לאנדא צ"ל דומ"ץ קליינוארדיין בהונגריה) וכן מתרץ הגאון רבי יוסף שווארץ צ"ל הי"ד בויצבר יוסף סימן ט אות ב ע"ש ובשם ספר תשובות הלכה למשה (להגאון רבי משה ניימן צ"ל האב"ד שומבוקרט בהונגריה ועיין בלשון הסכמת השבט הלוי על ספרו בא"ד "ושני לקודש ספר הלכה למשה שו"ת וחידישי ש"ס בבלי וירושלמי לבן דוד הגאון הנפלא שהי' כידוע ש"ס בבלי וירושלמי שגור בפיו ממש, ה"ה הגאון הק' רבי משה ניימן ז"ע אב"ד שאמבאקרט יע"א, וכל מעיין בספרו הלכה למשה על סדר הש"ס ישתומם איך גאון עצום זה ישב בכפר נידח ולא פסק פומי מגירסא בחזרה תמידית של שני תלמודין בבלי וירושלמי כאשר יראה מחדושו והערותיו מברכות עד עוקצין כולל בבלי וירושלמי וכן כל שאר תורה שבע"פ היתה חרותה על זכרונו הנפלאה באשר לשמע אזוני שמעתי בנעורי, והנה פשוט מאד שלא כתבתי הדברים האלה בתור הסכמה, אשר אין אנו ראויים לכך וגם הספרים הנ"ל א"צ לזה אלא כדי לספר לדור אחרון המסירת נפש וגודל היגיעה עה"ת, ואיך הצדיקים האלה היו חולי אהבה אהבת תורה ולא משו ממנה עד נשימתם האחרונה, זכותם תעמוד לעד. הכ"ד המדבר למען כבוד התורה תורה לשמה). אבל בשו"ת באר משה (להגאון דעברעצין צ"ל) כתב להקשות ע"ז וז"ל בח"ה סימן ק"ח בא"ד "אבל אחר עיון כמעט א"א לומר טעמא הנ"ל, לחלק מחמת מה שנמצא בירושלמי ותוספתא הנ"ל ונפסק ברמב"ם וש"ע שאם כוללן מברך בברכה אחת להפריש תרומות ומעשרות, וזה א"א לעשות לעשות ביחד ועכ"ז כוללן ביחד כמו כן יברך לקבוע מזוזות, גם אם א"א לקבוע שתיים בבת אחת כמו שמברכין טבילת כלים וי"ל בדוחק, וראיתי בתשו' ריב"ש סי' שפ"ד שמביא בשם העיטור שאם יש ב' תינוקות בביהכ"נ למול צריך לברך ברכת אקבו"צ על מילה על כל תינוק ותינוק, וטעמו דא"א למהול בבת אחת שניהם ביחד והריב"ש חולק דאין טעם זה נכון לפניו לחלקם לב', ברכות ובטור כ' כהריב"ש בשם אביו הרא"ש, וכן נפסק להלכה בשו"ע סי' רס"ה ס"ה ועי"ש בש"ך סקט"ו שהביא דברי תשו' הריב"ש הנ"ל ומפלפל בדבר, ועיין בפ"ת בשם תשו' דרכי נועם סי' כ"ז. עכ"ד

והנה כל הקושיא הוא רק משום דפשוטות לשון מזוזה הוא מלשון מזוזות הבית (וכדהבאנו מהלבושי מרדכי והשבט הלוי, שזה יסוד תיריצם לעיל), אבל כי מזוזה הוא שם ללחי השער והבית מקום קביעות פרשיות אלה, אם כן באמרנו לקבוע מזוזה חסר עיקר הדבר, מה זה שנקבע בלחי ואם רגיל על לשונינו לקרוא בשם מזוזה את הקלף הכתוב בשתי פרשיות התורה שמע והיה אם שמעו הנה בספר עיון תפלה (להגאון מקלנברג בעל הכתב והקבלה) בסופו עמוד רס"ז על נוסח ברכת קביעת מזוזה כתב בזה"ל "לקבוע מזוזה: בהשקפה ראשונה אין טעם ללשון זה, הוא כענין וטחני קמח [ישעיה מז ב] שלא יטחון האדם הקמח רק הגרעינים

היו נטחנים, אבל נאמר וטחני קמח על שם סופו, ככה הקלף הזה הכתוב בשתי פרשיותיו כדי לקבעו במזוזת הפתח נקרא בשם מזוזת על שם סופו, אבל בשעת קיום מצות קביעת הפרשיות אלו במזוזת הפתח אין ללשונו לקבוע מזוזת שום כוונה, והבנה כלל, לכן יראה לדעתי בזה לומר ששם מזוזת הוא משרש "זיז" שענינו התנועה, כמורגל ברבותינו ואינו זז משם [יומא פו א] שמא יזיז בה אבר בבא מצינא [צג א] והיא מלה עברית מן זיז שדי [תהלים נ יא] שהוא תאר לבעלי חיים המתנועעים ממקום למקום, ונקראו לחי השער והבית בשם מזוזת אם על שם תנועת הדלת בהם וסיבובה עליהם תמיד, אם על תנועת האדם בהם תמיד בין בביאתו בין ביציאתו, וכל פינות שהוא פונה הם בהם כמו שנקרא הלחי העליון שעל הדלת, וציוונו ה' שבכל תנועותינו נקבע בלבבינו אחדות ה' ואהבתו וקבלת מצוותיו, כי האדם הוא בעל תנועה תמידית מצד הרכבתו משני עקרים הפוכים מחומר ונפש אשר בהם תלויים הטוב והרע שבמחשבותיו ובמעשיו, כי מצד נפשו הוא נוטה לטוב, ומצד חומריו אל היפוכו לכן אינו עומד כל היום תמיד על מעמד ומצב אחד, אבל תמיד הוא בתנועה פעם כך ופעם כך, כאשר תמשול הנפש המשכלת באדם והלב שוקט מרגשת יצרו הרע, ימצא טוב טעם ודעת בהטיית כל רעיונותיו לבחור בדרכי התורה ומצוותיה, יחפוץ בטוב ומואס בגילולי יצרו, וכאשר להבות היצר שמצד חומריו בוערות בקרבו בעלות להב החמדה בלבבו ותבער בו אש התאוה וכיוצא, אז ישכח התורה ומצוותיה החשך נגה הנפש וענני דמיונות שוא יכסו את אור שכלו ויסירו את הנפש המשכלת מהיות גבירה הקהו ממנה משענת ממשלתה וימהרו לעשות האולת היפך התכלית המיועדת לאדם, ואחרי שכל מעשה האדם תלויים בתנועה זו בין תנועה הנפשית והחומרית, לכן באתה התורה להרים קרן ממשלת נפשו בו להטות כל תנועותיו אל תנועה הנפשית לבדה, וציוותה להשכיח השם הנכבד והנורא במקום התנועה, רוצה לומר במזוזת הפתח פרשת אחדות ואהבת ה' ושמיעת מצוותיו, ובזה יש ביד האדם מטה עז להכריח בו כל כחות נפש שלא יכרע אל תנועה החומרית ולפעול כפי יצר הלב, זולתי אל תנועה הנפשית כאשר תצוה התורה, כי אם תראה הנפש במזוזת הפתח את השם הנכבד באמת, ותגע בלבבן ויחרד מיראת הכבוד העליון המצויירת לפניו, ותמשל יראתו על הנפש כולה ממשלה חזקה ותאסר כחותיה ואורחותיה כולם לעבודת ה', ויבוש בעצמו להקל בכבוד העליון אשר על כתפו ישכון ולהטות עצמו אל תנועה החומרית, ולא יחשוב לא ידבר ולא יעשה דבר כי אם בדבר האמת בדרכי התורה, כי איך ימלאנו לבו לעשות רע אפילו בסתר אם יסתר איש במסתרים ואנכי לא אראנו נאום ה' [ירמיה כג כח], ואיך ידבר סרה אפילו בדרך חידה ואין מלה בלשונו הן ה' יודע כולה ואיך יחשוב סרה בלבו וכל יצרמחשבות מבין ה' [דה"א כח ט], הנה התכלית האמיתי המכוון בקביעת פרשיות אלה במזוזת הפתח היא לשום מתג ורסן אל כחות החומר, בל ייהרסו בתנועותיהן הרעות, אבל להיות קיים תמיד על מצב אחד, והיא בתנועה הנפשית, לכן תקנו מסדרי הברכות "לקבוע מזוזת" רוצה לומר לעשות קביעות תמידיות אל כל תנועותינו וכו" עכ"ד הנפלאים וכדרכו בספריו הנעימים ע"ש ולפ"ז לא קשה כלל קושייתנו ופשוט, ודו"ק

על קושיא השלישי דלפי הסמ"ג [מצות עשה ג] דטעמא דאין מניחים תפילין בשבת הוא משום דכל יום צריכום שני עדים שהוא יהודי, ובחול צריך תפילין ומילה משא"כ בשבת שיש לו אות בפנ"ע דשבת הוא אות בפנ"ע אין צריך תפילין, וא"כ לכאורה ערל שמתו מחמת מילה יניח עכ"פ בשבת תפילין, באמת כן פסק הבית הילל ביו"ד רס"ה בסופו בשם התה"ד ח"ב פסקים ק"ח אבל באמת לא מסיק שם כן ע"ש, יש לציין דהקושיא הוא דאפילו דגם בחול הא אין לו רק אות אחד, מכ"מ בשבת הא יכול לעשות שני אותיות ודו"ק - וראיתי בברכ"י בסימן ל"א אות ב שמתרץ זה על גוף הקושיא וז"ל ערל שמתו אחיו מחמת מילה נשאל הרב"ז אי מותר להניח תפילין בשבת שהרי אין לו אות בעצמו, והשיב הרב ז"ל דאף שאין לו אות בעצמו בעל אות הוא אלא שמצד סכנתו ואונסו נתבטל ממנו האות, אבל לעולם מצווה ועומד הוא, תדע שהנודר מהערלים מותר בערלי ישראל נדרים לא"ב הרי שערלי ישראל לא נקראו ערלים, ויש להם אות ברית ושאינו קרבן פסח דגלי קרא [שמות יב] ואף שלא היה מן הדין לא היה לו להניחם שלא לפרסם לכל שהוא ערל, זהו ת"ד הרב בתשובה כ"י סימן שני אלפים של"ד, ויש קצת להעיר בטעמו דאיברא דמצווה ועומד אבל לפי שעה בפרטות אינו נימול וכו' ומה שהביא מהנודר מהערלים אי מהא לא איריא דיש לומר דאינו נקרא ערל אבל אינו נקרא נימול והי"ל לאתויי מסיפא דתנן שאיני נהנה למולים אסור בערלי ישראל הרי דנקרא נימול ומ"מ אף שהוא נקרא נימול בכח כיון שאינו בפועל אכתי יש מקום לפקפק קצת דיניח תפילין בשבת, ומ"ש הרב שאין לי להניחם שלא לפרסם שהוא ערל, יש לדחות קצת דיניחם בצנעא מיהא, אמנם אעיקרא נראה דאין כאן ספק, כי הלא זה הדבר דכל ישראל יתנו עדיהם בחול תפילין ומילה ובשבת מילה ושבת ותמיד יש לישראל שני עדים, הוא דרוש הסמ"ג שדרש לעם וכבר כתבנו שמבאר בדברי הרא"ש שאסור להניחם בשבת, ולפי סברת הזהר גדל עונש המניחן אפילו בחה"מ, וא"כ לדין אין כאן מקום להסתפק שמפני מילתא דאתיא מדרשא דרוש הסמ"ג יניחם זה בשבת ויעשה איסור לסברת הזהר והרא"ש, ועוד דאפילו בחול זה שהוא ערל אין לו אלא אחת והם התפילין, וכל ימי החול בא האות והוא כאחד וכמעשה בחול כך מעשהו בשבת, והא איכא סהדא רבה שבת קדש ועד הן בה וא"כ מה ראה זו דבשבת רוצה להיות לו שני האותות ולטפויי אתא, מאחר דכל הימים אין לו אלא אות אחת והם התפילין, ואחרי כן ראיתי להרב כנה"ג שהביא משם מהרא"י בכתבים סימן ק"ח שאף לפי טעם הסמ"ג ערל שמתו אחיו מחמת מילה לא יניח תפילין בשבת, וכעת אין עמדי ס' הכתבים לחזות בנועם דברי קדשו עכ"ד. וע"ע ברביד הזהב (טריוויש) פרשת בא ד"ה לאות, ושו"ת בזכר יהוסף להגאב"ד משאויל צ"ל או"ח ח"ב בסופו חידה ט,

ואציין עוד מ"מ בזה ע"י ברוקח שבת ס"ל דכתב דאות של תפילין ושבת הוא משום יציאת מצרים ומשא"כ אות מילה ולפ"ז אינו קשה דבשבת בלא"ה יש לו אות של יצי"מ ולא צריך עוד תפילין, וביראים מצוה שצ"ט (ובספר תלמיד ר"ת עה"ת סוף פרשת בא מכון אופק, ובפירוש רבי חיים פלטיאל עה"ת פרשת כי תשא עמוד 333, ובגליוני הש"ס למהר"י ענגיל צ"ל עירובין צ"ו ע"ב, ופרמ"ג או"ח סל"א ובמגן גיבורים שם.

ומצאתי בספר אמרות ה" עה"ת להגאון רבי משה אריה ליטש רוזנבוים צ"ל (דיין בפרעשבורג בימי החת"ס נודע לגאון עצום ובקי בכל מכמני התורה, ובעל מתא דירושלים על הירושלמי) בפרשת תזריע בז"ל רלכענ"ך נראה לומר דענין ב' אותות דצריכין ולא סגי באות אחד הוא להורות דאנו מוסרין נפשינו להקב"ה בגוף ובממון, וא"כ אות מילה מורה על ממירת נפשינו דהיינו בגוף כי עליך הורגנו כל היום זו מילה, ואות שבת ותפילין הוא אות דאנו מוסרין על ה' ממונינו, כי בשמירת שבת היו הפסד ממון דאסור במלאכה ומשא ומתן, וכן בהנחת תפילין דאמור לעבוד עבודה ותפילין עליו (עיין שאג"א סל"ט) ויש לך אדם שגופו חביב עליו מממון ויש לך אדם שמונו חביב עליו מגופו [ברכות ס"א] ולזה צריך ב' סימנים אלו, וא"כ ערל דאין עליו עדות ואות בגופו מה

צריך ב' אותות בממונו, כיון דשומר שבת הרי יש עדות ומוסר נפשו על ה' בממונו, ומה צריך לעדות תפילין דהיינו נמי עדות בממונו. ואחי הרב המאוה"ג מו"ה אברהם סגל נ"י אמר דסימן דמילה הוא סימן על האמנות אבותיו שמלו אותו, אבל הוא בקטנותו לא עשה, וסימן דשבת ותפילין הוא סימן עליו וא"כ ערל דאין לו סימן על האמנות אבותיו מה צריך ב' סימנים על אמונת עצמו די במימן א'. עכ"ד וכיון אחיו ז"ל לתירץ היראים דו"ק שם ותמצא. (וע"ע בספרו שערי אמת ותפארת אריה סימן ל בתפארת אריה אות ג)

וחידוש לדינא מצאתי בספר דעת נוטה להגרח"ק זצ"ל בהלכות תפילין תשובה תי"ד: שאלה כתב המ"ב סי' ל"א סק"ב דשרי לטלטל תפילין לצורך גופו כדן כלי שמלאכתו לאיסור, וצל"ע איזה צורך גופו שייך בתפילין דהביה"ל (ד"ה אסור) כתב דמאן דסבר דתפילין הוו מוקצה ס"ל דאף אסור להניחו לשם מצוה. תשובה במתו אחיו מחמת מילה שמותר להניח תפילין בשבת וע"ש בהערות דאפילו דאנן פסקינן דאינו מניח, מ"מ ביאר הגרח"ק דהרוצה לחוש לזה לדידיה אין זה מוקצה מחמת גופו עכ"ד והוא חידוש (ובאחרונים יש תירוצים אחרים ע"ז עיין מ"ב ש"ח ס"ק כ"ד).

על קושיא ד} אמאי פרשת ואהבת הוא בלשון יחיד ושמע הוא בלשון רבים.

רש"י שם מביא הספרי דכאן אזהרה ליחיד וכאן אזהרה לרבים, ועיין שם ברמב"ן ז"ל יג בכל לבבכם ובכל נפשכם והלא כבר הזכיר בכל לבבך ובכל נפשך אלא אזהרה ליחיד ואזהרה לצבור לשון רש"י מספרי. ובאור הענין כי השם לא יעשה הנסים תמיד לתת מטר הארץ בכל עת יורה ומלקוש, ולהוסיף בדגן ובתירוש וביצהר ולהרבות גם העשב בשדה לבהמה או שיעצור השמים וייבשו, רק על מעשה רוב העם אבל היחיד הוא בזכותו יחיה והוא בעונו ימות, והנה אמר כי בעשותם כל המצות מאהבה שלימה יעשה עמהם את כל הנסים האלה לטובה ואמר כי בעובדם ע"ג יעשה עמהם אות לרעה, ודע כי הנסים לא יעשו לטובה או לרעה רק לצדיקים גמורים או לרשעים גמורים אבל הבינונים כדרך מנהגו של עולם יעשה בהם טובה או רעה כדרכם וכעלילותם עכ"ד וע"ש בגור אריה למהר"ל וע"ע בנפש החיים שער א פרק ח ולפ"ד יש מהלך נפלא בזה, וע"ע כאן במשך חכמה